

8 | Pesach

Poslední dny pesachových prázdnin v dubnu 1944 byly vůbec poslední dny, které jsme strávili v našem milovaném domě v Dolním Višau. To jsem tehdy samozřejmě nevěděla. Zprvu jsem vlastně ani moc nechápala, co se odehrává za zdi domova. Měsíc předtím Němci obsadili Maďarsko, teď, o prázdninách, viděl Meir, jak v ulicích našeho městečka hlídkují maďarští policisté a nahánějí lidem strach. Uniformovaní fašisté s nabitými pistolemi, příslušníci strany Šípových křížů, vykřikovali urážky na adresu naší obce, bili židovské chodce gumovými obuškami a hrozili, že všichni Židé budou odvezeni do pracovního tábora. Meir si poznamenal i den, kdy tohle všechno na ulicích Dolního Višau pozoroval. Bylo to 14. dubna 1944, dva dny před oním otcovým dramatickým proslovem, který předznamenal velkou změnu.

Dnes se domnívám, že otec jako představený židovské obce musel vědět, že nás brzy čeká transport do ghetta v Horním Višau. V předcházejících dnech byl pravidelně předvoláván na místní úřady; vzhledem ke svému úřadu a vážnosti v obci dostal za úkol zajistit hladký přesun asi tisícovky židovských rodin do ghetta, jak mi Meir později vyprávěl. Protože nechtěl ženu a děti znepokojovat, většinou v onom napjatém období mlčel. V oněch dvou dnech před naším vynuceným transportem musela doma panovat tísnivá nálada, těžko tomu mohlo být jinak, ale vzpomínky na to jsem vytěsnila, nebo jsem si je prostě zakázala. Stále ještě jsem naivně věřila, že je všechno v nejlepším pořádku.

Při zpětném pohledu se možná právě proto stal pesach 1944 nejkrásnějším pesachem mého života. Byla jsem naposledy pohromadě s tatínkem a maminkou a celou rodinou, s rodinou, která pak už takto nikdy neexistovala. Naposledy jsme byli všichni spolu. V židovském kalendáři patří pesach k nejdůležitějším svátkům. V předvečer pesachu se židovské rodiny sejdou, čtou hagadu, sbírku spisů popisující přesně celý ritus, a slaví odchod izraelského národa z Egypta, tedy osvobození Izraele ze staletého otroctví. Že nás hitlerovské Německo o tři tisíce let později, přesně o pesachu, zavlče do dalšího otroctví, to mohl být jen krutý dějinný žert. Ještě toho 14. dubna 1944, měsíc před svými patnáctými narozeninami, jsem neměla ponětí, co se chystá, zatímco můj velký bratr Meir a asi i moje starší sestra Sára, tehdy sedmnáctiletá, museli tušit, že přijde něco hrozného. Sára, která vyrostla u prarodičů v Mukačevu, byla zpátky doma teprve krátce. S námi mladšími sestrami se moc nebavila a my tři jsme ji zpočátku považovaly za nafoukanou a arogantní, prostě typická holka z města, říkala jsem si. Že taková nebyla ani trochu, to se ukázalo v prvním roce našeho zajetí. Sára byla nejen starší, nýbrž především mnohem zralejší než my, musely jsme jí někdy připadat jako malé děti. Co bezprostředně před naší deportací věděla nebo co přinejmenším tušila, o tom s námi nechtěla mluvit ani později. Přestože vnímala hrůzy oněch dní mnohem vědoměji než my, nikdy jsem neměla dojem, že by jimi proto trpěla více. Sára byla mistrem vytěsňování, bolestné vzpomínky v sobě dokázala uzamknout a ani po letech, po desetiletích je neodemkla.

V předvečer svátku se v domě dělal pořádek, všech osm místností se uklízelo, všechno se mělo lesknout čistotou. My děti jsme tehle slavnostní rozruch milovaly a horlivě jsme se ho účastnily. Všichni společně jsme připravovali tradiční prostou hostinu, při níž jako každý rok chybělo maso. Vařila se vejce, dusila cizrna a fazole, pekly se macesy, tenké